

volt. Így a szerbek tömegesen kezdtek csatlakozni az osztrák császári seregekhez s támogatták azokat a török elleni írtóhadjáratukban. Az értékes segítség eredményeképpen 1689-ben az osztrákok már Novi Pazarba, Skopljéba, Pećbe hatolnak, maguk előtt üldözve a fejetlenül visszavonuló törököt. Piccolomini osztrák tábornok ügyes diplomáciájával teljesen magához köti a szerbeket és az élükön élő peći pátriárkát, aki immár a török uralom végét sejti s az önálló szerb állam visszaállítására gondol. De a forradalom elfojtása és a hadsereg újjászervezése, valamint Piccolomini halála megfordítják a harci szerencsét. A törökök újult erővel visszaverik az ellenséget s rövid idő alatt egész Szerbia újra birtokukba kerül. Természetes, hogy az ellenséggel tartó egész szerbség kíméletlen üldözés áldozata lett. Ezért a szerbek, pátriárkájukkal együtt, hátrálni kényszerültek s míg így a nemzet színe-java az országból kiszorult, az otthonmaradtok a török tizedelés áldozatául estek.

Kétségbeejtő helyzetükben a szerbek Beogradban tanácsot ülnek, amelynek eredményeképpen küldöttséget menesztenek Bécsbe, hogy a császártól jogi és gazdasági helyzetük gyors elintézését kérik, mivel török területre semmiképp sem térhetnek vissza. A küldöttség útját siker koronázza, amennyiben a császár 1690. augusztus 21-ikén kelt emlékiratában széles kedvezményekben és kiváltságokban részesíti a birodalmában élő összes szerbeket. Ennek következtében Vojvodina lakossága újabb óriási embertömeggel szaporodott meg, de, miután munkaerő hiányában Törökországban is amnesztiát hirdettek ki, sokan visszavándoroltak török területre, különösen, amikor tapasztalták, hogy mily óriási harcokat kell még vívniok, hogy a császári kiváltságok tényleg érvényre is lépjenek. — A kiváltságok mibenlétéről és a betartásukért folytatott harcokról, következő cikkünk számol be.

(Folytatása következik)

Kiss Flórián

ALAKOK A MÁBÓL

Popović Jovan :

Rendnek kell lenni

(Az író Reda mora da bude c. könyvéből)

„Nahát, micsoda egy kalap, az ember nem nézheti békén. Mintha valami szemétdombról szedte volna fel. Ez már mégis csak fukarság.” Így szörnyülködött Zagorka asszony, valahányszor ablaka alatt feltűnt Milanković patikus kopott zöld kalapja. Pedig naponta négszer is feltűnt.

Zagorka asszony véleményeit a kisváros mint örök igazságokat fogadta el. Habár kalapok tekintetében nem volt éppen szakértő, vagy legalább is nem volt specialista. Viszont példaképe a praktikus asszonynak, takarékos, ügyes — és ha ő azt mondja, hogy a patikus fukar — akkor egész biztosan az is.

Specialista ő például a cselédkérdésben. Ebben példátlan

tekintély és csak hódolatot és irigységet érezhet vele szemben az ember. „Bizony, tudni kell velük bánni. Nem hagyom én őket flancolni. Nálam dolgozni kell. Ha én fizetők, ha saját nehezen szerzett paráimmal fizetek . . . — ugyan Szidó, maga mennyit fizet a magáénak?”

„Én kétszáz dinárt.”

„Kétszázat? az istenért, hát maga találja a pénzt? Hiszen ez rettenetes. Én az enyémmek 150-et és ezt is sokallom. Ezért is olyan szemtelen a magáé, drágám. Na, az enyémmek ugyan meg kell dolgoznia.” És Zagorka asszony energikus arckifejezéssel csapja kezeit mellére, hogy impozáns keblei csak úgy rengenek bele.

A kisváros asszonyai sokra becsülték Zagorka asszonyt. Úgy, maguk közt mondogatták ugyan, hogy lelketlen. „Ugyan hallgassa csak, hogy parancsolgat. Mégsem kellene ennyire . . . ez mégis csak túlsok. Hiszen a cseléd is ember. Meg aztán zsugori is.” De magukban elismerték: ami igaz, igaz, Zagorka asszony nagyon ügyes, bizony ő nem találja uccán a pénzt, nem kell túlgyengének lenni a cseléddel szemben, mert fejére nő az embernek.

A cselédkérdésben Zagorka asszony abszolút tekintély volt. És ha valaki, aki gyakorlati kérdésekben ilyen biztosan ítél, állítja, hogy a patikus úr kalapja, az a zöld, régi vadászkalap, olyan, mintha szemétdombról szedte volna fel, akkor ez úgy is van.

És ebben az egyben, ime, ebben az egyetlen dologban, én is egy véleményen vagyok Zagorka asszonnyal és az egész kisvárossal. A kalap tényleg olyan, mintha szemétdombról szedték volna fel. Még talán a Pepa cigány sem viselné, pedig az igazán nem válogató.

Azt mondják, hogy Iván apja, boldogult Milanković Teofil ebben a kalapban vadászott a fürjekre és azt is mondják, hogy még megvannak nyomai a serétnek, amik a célt elkerülve, a kocsis fülét levítették, sőt még Teofil úr kalapját is kilyukasztották. De hát ki tudja, igaz-e ez, meg aztán, mi közünk hozzá. Tény az, hogy patikusunk ebben a népszerű kalapban négyszer is feltűnt naponta a kisváros főuccáján.

*

Ma is elhaladt a főuccán. A patika előtt várta laboránsa és a rollók nagy zörgéssel emelkedtek fel. A hét óra utolsó kongására a harmadik rolló is fenn van. Milanković úr belép a patikába és tüzetes szemlét tart. Nem könnyű egy patikusnak. Nagy a felelősség, különösen, ha az ember olyan pedáns, mint Milanković úr. Például, ott már megint egy üveg nincs a helyén — mint egy neveletlen diák, aki elkóborog a sorból, mikor templomba megy az osztály. „Sztóján, te lompos medve, te, hogy állnak azok az üvegek? Finom virtsaft ez. Tíz éve tanítlak rendre és minden hiába. Az egész patika a feje tetején áll. Itt is por van, az íróasztal is rendetlen. Hogy áll ez a könyv! Nem, Sztóján, el foglak bocsájtani, hiszen az ember halálra szekirozza magát veled.”

Sztoján bizony nem felel erre egy szót sem, jól tudja, hogy az életben az egyiknek joga van ordítozni, a másiknak nincs. De ha valami csoda folytán, Milanković úr egy percre belenézhetne Sztoján agyába, amiben rendetlen és dacos gondolatok is vannak és meglátná, hogy mi minden fő ebben a fejben, szegény Milanković úr nagyon is felbőszülne és ismételten meg kellene állapítania, hogy milyen romlottak az emberek. Mert Sztoján ezt gondolja: „Adja Isten, hogy dögölj meg. Senki se tartaná ki nálad, csak én vagyok kénytelen. Különben sem mersz elbocsátani, ugye, hiszen mást nem kapnál úgyse.” Sztojánra nem lehet azt mondani, hogy filozófus, messze van ő attól. Hiszen soha életében nem olvasott filozófiai könyvet, sohasem hallotta, kik és mik azok a sztoikusok. És mégis úgy viselkedett, mint egy sztoikus, bedugta füleit, elnyelte a feleletet és nyugodtan elkezdte törölgetni a port és rendberakni az üvegeket.

Hogy Sztoján belülről nem volt egy véleményen Milanković úrral, azt már láttuk. Hogy a kisváros lakossága mindenben egy véleményen volna-e Milanković úrral, azt nem tudjuk megállapítani. De ha ki nem is egyezett volna vele, Skobi, a papagáj tökéletesen és energikusan ugyanazon véleményen volt, mint Milanković úr.

— Sztoján, te lompos medve, te, hogy állnak azok az üvegek? — ordított a papagáj a patika közepén lógó ketrecből.

Kilenc órákor egy rongyos, rendetlen szakállú, reszketős öreg lépett be, hosszú recepttel kezében. Félénken nyújtotta maga elé. Utána dagadt lábú kövér asszony. „Mi az, mit sorakoztok. Hányan vagytok?” Sokan vannak, városi szegények. Kilenckor jönnek ki az orvostól, az ingyen receptekkel. „Gyerünk csak kifelé, kinn várjatok. Hogy büzlik ez a bagázs!” Az emberek szótlánul kimennek és kinn várnak. Télen, nyáron. „Szellőztess ki a patikát, Sztoján”, szólal meg a papagáj, mert ez egyszer, szokása ellenére, elfelejtett szólni, Milanković úr.

Rend mindenek előtt. Rend. Rend a patikában, rend otthon és rend a fejben. Mint az a pár száz, szigorú rendbe sorakoztatott üveg, mindegyik a maga helyén, úgy állt glédában az az egy pár gondolat, egy pár képzet keményen, biztosan, rendben és nyugodtan Milanković úr fejében. Persze kevés gondolat és képzet. De Isten ments, hogy ebbe a fejbe, ebbe a szép rendbe belopózzon valami új, rendetlen gondolat, vagy hogy megzavarja valamilyen érzés Milanković úr rendes érzéseinek nyugalmaát. Ebben a fejben minden rendben, minden a helyén volt és Skobi papagájnak nem kellett rikácsolnia: „Szellőztess ki az agyadat, Iván.” Itt nem kellett szellőztetni. Mikor Milanković tizenkilenc éves volt, összeült a családi tanács, hogy elhatározza, mi legyen a fiúból. Nagy nehézségekkel elvégezte a gimnázium hat osztályát. A tanárok véleménye szerint, nem nagyon tudott volna továbbjutni. Mi legyen belőle? A birtok nem elég nagy ahhoz, hogy minden gyereknek jövedelmezzen. Kereskedő legyen belőle? De az Istenért, ennyire

mégse süllyedhet egy előkelő család. Igaz, hogy csika Andrija, aki nagykereskedő, azt mondja, hogy ehhez Iván nem is elég okos. — Hát legyen hivatalnok. Te jó Isten! — kiáltozott az egész iroda szörnyülködve, mikor meglátta Iván írását. Esze volt annyi, amennyi egy városi hivatalnoknak kell, azaz olyan kevés, ami elég kvalifikáció egy rendes hivatalnoknak. De micsoda írás! Hiszen tönkremenne az állam, ha így írnák az aktákat.

Nem marad más hátra: tisztnek kell lennie, vagy papnak. Csak nincs valami fényes alakja, az osztrák-magyar ármádia bizony nem nagyon büszkélkedhetett volna vele. Pópa legyen hát? Ha legalább valami kis hangja volna. — Akkor aztán csika Andrijának, a család legfurfangosabb tagjának eszébe jutott, hogy van egy foglalkozás, ami éppen neki való. Végezzen gyógyszerészetet és majd vesznek neki egy patikát. Régi, csunya vicc a diákról, aki, mivel semmire se jó, kénytelen elmenni patikusnak. Régi vicc ez s nem tudjuk ellenőrizni, hogy találó-e. De néha a legrosszabb vicc is talál. Itt talált, sőt vannak rossz nyelvek, amelyek szerint éppen Milanković esetével vált klasszikussá a vicc.

A szabad királyi város új patikust kapott, a kisváros előkelő társadalma pedig megszapordott egy tiszteletreméltó taggal. És így minden rendben van. Rend van az államban, a városban, a Szentháromság patikában és Milanković úr fejében. Egyetlen nyugtalan, idegen, rendetlen gondolat sincs, hogy is lehetne. „Szellőztess ki a patikát, Sztoján” — és a szegényszag, a szegények világának áporodott szaga kiillant a patika nyitott ajtaján. Hideg, előkelő, szigorú rendje volt ez a nagy monarhiának.

*

„De hiszen ez hallatlan. Csupa gond és kellemetlenség az ember élete. Az ember fáradtan hazajön és nem is ebédelhet nyugodtan. Melánia, az Istenért, hogy lehet papír nélkül hagyni a klozetet? Papír nélkül! Ez hallatlan. Dolgozom, kínlódom, gürcölök értetek és itthon még klozetpapír sincs!”

„De, drága Iván,” emeli fel fáradt, rezignált szeméit a sovány asszony és tekintetével a gyerekekre mutat. „Csak nem kezdel ilyesmit az ebédnél!”

„Mit ne kezdjek az ebédnél? Miféle ebéd ez? Ez mind csak a te lomposágod kifogása! — És ne a gyerekek előtt? Hát hadd hallják a gyerekek, nehogy ők is rendetlenek és lomposak legyenek. Rendnek kell lenni. Rendnek!”

Az asszony felkel az asztaltól és eltűnik a hálószobában. A gyerekek összenéznek. Milanković úr, irónikusan-öntelten mosolyog, felhúzza vállait: itt van ni. Az asszony a hálószoba dívánján remeg a görcsös sírástól. Tíz éve él így, ilyen ember mellett, ebben a légkörben. Egy anyagilag tönkrement hivatalnok-család leánya, frájlános gyerekkor, Schilleres, szentimentális regényekkel zsúfolt lánykodás, szerelmes vágyak Schubert muzsikája mellett. A családi-tanács pedig eldöntötte, hogy Milanković jó parti. És

Melánia fátyolt borított a gyermekkorra, a Schubert-vágyakra és a nagy romantikus élmények várására — és ime már tíz esztendeje vergődik, mint egy felszúrt lepke, Milanković úr kifogástalan gyűjteményében. Mintha tíz éve abba se hagyta volna ezt a görcsös sírást, így érezte, valahányszor elfogta ez a zokogás. És egy szép nap Milankovićék hálószobájából lövés hallatszott, a díványon rángatózott utolsó görcsökben az asszony, a földön pedig ott feküdt a vadász-szoba finom, díszes pisztolya. Mi baja volt? — állt mellette csodálkozva a gyászbaborult férj, mint akit értelmetlenül, igazságtalanul ért a sors ütése. Tényleg, mi baja volt? Nem tudott belehelyezkedni ebbe a szükséges és fenséges rendbe? „Szellőztesd ki a patikát, Sztoján“, rikácsolt a papagáj, amikor Milanković úr ezt elfelejtette, mert a sors csapása szórakozottá tette. Azon a napon Milanković úr nem vette észre, hogy egy üveg teljes két centiméterrel kijebb állt a sorból.

Valami érthetetlen véletlenség folytán ebben a házban, amiben olyan nagy rend uralkodott, időről-időre puskalövés hallatszott. Mintha csak összeesküdött volna Milanković ellen a végzet. Az első Annuska, a kis cselédlány volt. Piros, telt falusi lány. Egy év alatt, míg ott volt a házban, érthetetlenül soványodott, sáppadt. Félénk tekintet, zavart viselkedés, mintha mindig valami fenyegető volna a szeme előtt. Tényleg, ki tudja, miért lőtte meg magát a vadász-szoba szép pisztolyával? Hogy mit állapított meg a boncolás, nem lehet tudni. Semmi sem bizonyosodott be. De egy percre, mintha megzavarta volna a ház rendjét, egy rövid percre. — Aztán nemsokára a nagyobbik fiú, az érettségizett, megismételte a jelenetet és évekig lyukas tüdővel, köhögve kínlódott egy távoli szanatóriumban. Hogy van az, hogy rendes, nyugodt polgároknak néha sehogysincs szerencsájük a gyerekekkel? Egészen érthetetlen például, hogy ennek a fiúnak milyen bolond gondolatai voltak. A legnagyobb háborús lelkesülésben a háború ellen lázított. Szocialistának is tartották és az a bolond gondolata volt, hogy a zenének szenteli magát. Milanković úr rezignáltan, csodálkozva csóválta fejét. Mit jelent ez? Tőle nem örökölhette fia ezeket a bolond gondolatokat. Ő igazán nem vétett a gyerek ellen. Csak rendet, rendet kívánt. De hogy teljesen eleget tegyen lelkiismeretének és az elővigyázatosságának, Milanković eltávolította a vadász-szobából a pisztolyt, levette a szarvasagancsról és eldugta.

Lányán is anyja tulajdonságai ütköznek ki. Az apa ijedten, rettegve figyeli lányát. A patikában a morfiumot és ópiumot szigorúan el kell zárni és a lánynak közeledni se szabad a méregszekrénykéhez, ahol olyan rendben állnak a mérgek. Mert egyszer bizony több morfiumot ivott, mint amennyi kell a fájdalom ellen.

*

„Nahát, micsoda egy kalap, az ember nem nézheti békén“ — mondja Zagorka asszony, valahányszor ez az ismert zöld kalap feltűnik ablaka alatt. Sok minden megváltozott. Nincs már Osztrák-

magyar monarchia, tíz éve idestova, hogy jugoszláv zászló van a városháza tetején. Milanković úr patikája ami azelőtt k. u. k. udvari gyógyszerész volt, most is „udvari.” Gazdájának pedig, mint akkor, most is nagy hazafias érdemei vannak.

És a zöld kalap, amely annyi vihart és változást élt át, amely tele van régi, szép emlékekkel, naponta négszer változatlanul feltűnik Zagorka asszony ablaka alatt. — Egy nap aztán... hát ez tényleg csodálatos! Egy új, elegáns kalap tűnt fel fél nyolckor Zagorka asszony ablaka alatt. Új, ismeretlen kalap, de alatta ismerős arc és alak. Milanković úr arca és alakja. Zagorka asszony összecsapja kezeit. „Ez aztán tényleg rendkívüli és csodálatos” — csóválta fejét. „Cukermájerné lelkem, látta?” — kiáltott. „Kit, mit?” — jött ki szobájából Cukermájerné, a szabó felesége. „Mi történt?” — sántikált ki az öreg Vojniczné is szobájából, sovány, hegyes, szemüveges arcát kapkodva. És mindnyájan jelentősen, elgongolkodva csóválták fejüket, amikor meghallották az újságot: „Tényleg csodálatos.”

Milanković úr pedig nyugodtan, büszkén nyitotta ki patikáját. „Egy kicsit megkéstünk máma Sztoján, de ma rendkívüli nap van” mosolygott Milanković úr. Sztoját egész délelőtt fúrta-gyötörte a kíváncsiság. Délben tudta meg a piacon a nagy újságot: Nősül a gazdája. „Hiszen nagyon jó parti. Egy kicsit öreg ugyan, de jól tartja magát, a legjobb években van. Ha így új kalapot tesz magára, egész elegáns úriember.”

Sok sóhajtás, sok irigy pillantás kísérte a fiatal Milankovićnét, mikor férje oldalán kilépett a templomból. Utánuk mentek a gyerekek, gépies mosollyal, mint egy gyenge idegek elleni specialitás reklámján.

Ezen a napon a patikát a Mojman-gyógyszerész asszisztense vezette, A fiatal asszisztens pedig, aki még tapasztalatlan, nem megállapodott ember, (nem is lesz ebből sohase patikus — mondja róla a gazdája, Mojman); elfelejtette kikergetni azokat a rongyos embereket, hogy odakünn várjanak. Vagy elfelejtette, vagy pedig annyira rendetlen és gyanús hajlamú, hogy nem is akarta őket kikergetni.

Skobi papagáj pedig rikácsolva figyelmeztette: „Kifelé, bűdösök vagytok, kifelé.” A rongyos emberek félénken fordultak meg, de az asszisztens a ketrec felé kiáltott: „Kuss, Skobi!”

A papagáj megdöbben, megsértődött, egész nap gubbasztva ült, rezignáltan, kétségbeesetten. Csóválta a fejét, mint gazdája. Nem tudta megérteni ezt a rendetlenséget.

Sztoján, az a tolvaj, elbújt a kamrában és tíz évi szolgálat óta először röhögött meglegedetten a tenyerébe. De másnap, amikor az új házassági ünnepélyes hangulatban kinyitotta a patikát, a papagáj legélesebb és legerélyesebb hangján rikácsolta: „Szellőztess ki a gyógyszertárt Sztoján, te lompos medve, te.”

És Sztoján lelkiismeretesen és alázatosan loholt szellőztetni.
Mert, ugye rendnek kell lenni?

Fordította E. Zs.